5.3.2026

Perustuslakivaliokunnan kuuleminen

Erityisasiantuntija Hanna Leivo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi, HE 5/2026 vp

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Rikosprosessien keston kasvu ja sujuvoittamisen tarve

- Käsittelyaikojen pidentyminen (Keskimääräinen kokonaiskäsittelyaika on pidentynyt 10 vuodessa alle 10 kuukaudesta yli 15 kuukauteen.)
- Ehdotusten taustalla hallitusohjelman kirjaus.
- Uudistuksen päätavoitteet:

1) Sujuvoittaa rikosprosessia ja lyhentää käsittelyaikoja siirtämällä selviä ja yksinkertaisia sakkoasioita kevyempään menettelyyn.

2) Vapauttaa syyttäjien ja tuomioistuinten resursseja vaativampiin juttuihin ilman, että oikeusturva heikkenee.

Sakkomenettely nykyisin

- Sakkomenettelyssä on kyse sakkorangaistuksen määräämisestä tuomioistuimen ulkopuolella.
- Sakkomenettelyssä poliisi tai syyttäjä määrää sakkorangaistuksen.
- Sakkomenettely on nykyisin mahdollinen, jos rikoksesta voidaan tuomita sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.
- Lisäksi asian tulee olla selvä ja yksinkertainen.
- Sakkomenettely edellyttää sekä epäillyn että asianomistajan suostumusta.
- Menettelyssä käsitellään nykyisin noin 100 000 asiaa vuodessa.

Keskeiset ehdotukset (1/2)

- Soveltamisalan laajentaminen tekoihin, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta.
  -> Pois rajataan tietyt rikokset kuten henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, seksuaalirikokset sekä terrorismirikokset.
  -> Laajennus ei koske alle 18-vuotiaita.
- Poliisin ratkaisuvaltaa laajennetaan enintään kuuden kuukauden enimmäisrangaistustekoihin sekä enintään 60 päiväsakon suuruisiin sakkoihin.
- Menettämisseuraamuksen määrä nousee 5 000 € (nykyisin 1 000 €).
- Päihdetutkimuskustannusten määrääminen mahdollista sakkomenettelyssä.

Keskeiset ehdotukset (2/2)

- Epäillyn ja asianomistajan suostumus olisivat edelleen menettelyn käytön edellytyksenä.
- Asianomistajan riidaton, enintään 5 000 euron suuruinen rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen korvausvaatimus mahdollista ratkaista sakkomenettelyssä.
- Suostumuksen peruuttamisesta luopuminen.
- Asianomistajan muutoksenhakuoikeuden laajentaminen.

Ehdotusten perustuslainmukaisuus

- Ehdotukset ovat merkityksellisiä perustuslain tuomiovallan käyttöä (PL 3 § 3 mom.) ja oikeusturvaa (PL 21 §) koskevien säännösten kannalta.
- Perustuslain 7 §:n 3 momentin nojalla rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. -> poliisin tai syyttäjän määräämää sakkoa ei edelleenkään voisi muuntaa vankeudeksi.
- PeVin lausuntokäytännöstä: tavallisella lailla voidaan säätää vain rajoitettuja ja tuomiovallan käytön kannalta vähämerkityksisiä poikkeuksia rikosoikeudellisen tuomiovallan käyttöön tuomioistuinlaitoksen ulkopuolella. Tuomiovallan käytön edelleen laajentamiseen tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelle on suhtauduttava pidättyvästi.
- PeV on lähestynyt tuomiovallan siirron hyväksyttävyyttä eräänlaisella kokonaisharkinnalla.
- Arvioinnissa on otettava huomioon myös PeVin käytännössä kehittyneet perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset.

Soveltamisalan laajentaminen, enimmäisrangaistus enintään 2 v. (1/2)

- PL 3 §:n 3 mom. ja PL 21 § merkitykselliset.
- Rikosasioiden käsittelyn viive -> ehdotuksilla parannetaan rikosasian käsittelyn nopeutta sekä yksittäisessä asiassa että kokonaisuudessaan.
- Laajennettu soveltamisala koskisi vain selviä ja yksinkertaisia rikosasioita, joista yleisen rangaistuskäytännön perusteella tuomitaan sakkorangaistus -> laajennus koskee ainoastaan vähämerkityksisiä asioita.
- Oikeuskäytännöstä johdettavissa selkein ja objektiivisin kriteerein konkreettisia tekotyyppejä, jotka sovitetaan sakolla -> lajivalintakysymykset eivät kuulu sakkomenettelyyn.
- Menettely perustuu suostumukseen, soveltamisalasta rajataan tietyt rikostunnusmerkistöt eikä laajennusta tehdä alaikäisten osalta.

Soveltamisalan laajentaminen, enimmäisrangaistus enintään 2 v. (2/2)

- Rangaistuskäytännön yhtenäisyydestä huolehditaan (sisäiset ja ulkoiset ohjeet).
- Uusi säännös poliisin ja syyttäjän välisestä konsultoinnista.
- Laajennettuun soveltamisalaan kuuluvat teot syyttäjän ratkaistavana.
- Arvioitu siirtyvä asiamäärä kohtuullinen suhteessa sakkomenettelyssä ja tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden määrään.
- Muutoksenhakuoikeutta parannetaan.
- Ehdotus parantaa asioiden käsittelyn viivytyksettömyyttä sellaisissa asioissa, jotka eivät välttämättömästi edellytä asian ratkaisemista tuomioistuimessa -> resurssien tarkoituksenmukainen kohdentaminen.

Menettämisseuraamukset ja päihdetutkimuskustannukset

- PL 3 §:n 3 mom. ja PL 21 § merkitykselliset.
- Menettämisseuraamuksen määräämiseen tai sen suuruuteen ei liity tavanomaisesti erityistä harkintaa.
- Päihdetutkimuskustannusten määräämisessä kyse asian selvittämisestä aiheutuneiden kustannusten määräämisestä maksettavaksi valtiolle.
- Kyse vähämerkityksellisestä tuomiovallan siirrosta.
- Edellytetään asianosaisten suostumusta sakkomenettelyyn.
- Asianosaisilla muutoksenhakuoikeus.
- Menettämisseuraamuksen ylärajan nostaminen sekä päihdetutkimuskustannusten määrääminen sakkomenettelyssä sujuvoittaisi prosessia ja nopeuttaisi asioiden viivytyksetöntä käsittelyä.

Asianomistajan korvausvaatimuksen käsittely sakkomenettelyssä

- PL 3 § 3 mom. ja PL 21 § merkitykselliset.
- Kyse dispositiivisen asian käsittelystä; korvauksen tulee olla riidaton.
- Asianosaiset hyväksyvät vaatimuksen perusteeltaan ja määrältään sekä suostuvat sakkomenettelyyn.
- Käytännössä suuruudeltaan pieniä ja esimerkiksi menetetyn tuotteen arvon mukaan määräytyviä. Hyväksyttävyyttä edistää 5 000 euron enimmäisraja.
- Kyse vähämerkityksisestä tuomiovallan siirrosta.
- Mikäli asiaan liittyy erityistä tulkinnanvaraisuutta tai epäselvyyttä, ei asiaa tule käsitellä sakkomenettelyssä.
- Ehdotus nopeuttaisi asioiden käsittelyä.
- Asianosaisilla muutoksenhakuoikeus.

Suostumuksen peruuttaminen

- Asianosaisille ilmoitetaan suostumusta tiedusteltaessa asian ratkaisemisen kannalta olennaiset seikat ja viranomaisen pyrkii varmistamaan, että asianosainen ymmärtää suostumuksensa merkityksen.
- Sakkomenettelyssä käsitellään vain selviä ja yksinkertaisia rikosasioita ja niihin liittyviä riidattomia korvausasioita.
- Menettelyssä voidaan määrätä vain sakkorangaistus.

➔Asianosaiset voivat lähtökohtaisesti ymmärtää suostumuksensa sisällön jo asiaa selvitettäessä. Nämä lähtökohdat koskevat myös ehdotettua menettelyn laajennettua soveltamisalaa.

- Muutoksenhakuoikeus laajenee.
- Ehdotus nopeuttaisi prosessia.

Esitutkintaviranomaisen ratkaisutoimivallan laajentaminen

- Merkityksellinen PL 21 §:n oikeusturvan ja viivytyksettömän käsittelyn osalta.
- Siirretään tuomiovaltaa syyttäjältä virkavastuulla toimiville esitutkintaviranomaisille.
- Syyttäjät hyväksyvät esitutkintaviranomaisten sakkovaatimukset sellaisenaan noin 98 prosentissa asioista.
- Esitutkintaviranomaisten ratkaisuvaltaan siirtyvissä asioissa on verrattain vakiintunut rangaistuskäytäntö.
- Poliisin ja syyttäjän neuvottelumahdollisuutta koskeva säännös.
- Koulutuksesta on huolehdittava.
- 60 päiväsakon raja ohjaa sitä, että ankarimmat teot tai lajivalintakysymykset eivät tule poliisin arvioitavaksi.
- Suostumus menettelyyn sekä muutoksenhakuoikeus.

Yhteenveto

- Rikosprosessiketjun ruuhkat merkittävät. Sujuvoittamistoimet ja resursseista huolehtiminen eivät ole toisiaan poissulkevia.
- Sujuvoittamistoimet on tarkoituksenmukaista kohdistaa erityisesti lievimpiin rikosasioihin.
- Esityksen sujuvoittamishyödyt ovat merkittävät. Soveltamisalan laajentaminen edistää asian viivytyksetöntä käsittelyä sekä yksittäisessä rikosasiassa että rikosprosessissa kokonaisuudessaan.
- Sakkomenettelyn soveltamisalan laajentaminen merkitsee poikkeusta perustuslaissa määriteltyyn tuomiovallan käyttöön.
- Tuomiovallan käyttöä ei siirtyisi pois tuomioistuimista sellaisissa asioissa, joissa perustuslain 3 §:n 3 momentti tai 21 § edellyttävät asian ratkaisemista tuomioistuimessa.

Kiitos!

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

www.oikeusministerio.fi | www.justitieministeriet.fi